

Böcker om Kambodja/Kampuchea

Nedan återges recensioner av böcker (på svenska) som handlar om Pol Pots Kampuchea. De som tas upp är:

Peter Fröberg Idling, *Pol Pots leende*. Om en svensk resa genom röda khmerernas Kambodja, Atlas 2006

Jesper Huor, *Sista resan till Phnom Penh*, Ordfront 2006

Vann Nath, *Ett kambodjanskt fängelseporträtt*. Översättare: Hans Johansson med förord av Peter Englund, Tranan 2008

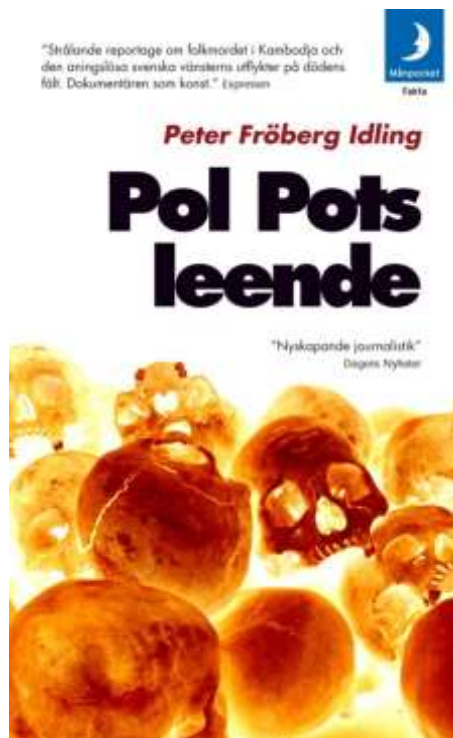
Lars Henriksson (*GP*) tar bara upp *Pol Pots leende*, medan Jan Hoff (*Arbetet*) diskuterar alla tre.

De recenserade böckerna har det gemensamt att de närmar sig problemet utifrån olika personliga utgångspunkter. På så sätt ger de en annan vinkling än de flesta andra böcker som handlar om Kampuchea.

Lars Henriksson: Resenärer som såg det de ville se

Hur var det möjligt för ett gäng svenska resenärer att inte se vad som pågick i Pol Pots Kambodja?

Ur *GP* 24 mars 2006

I ett bibliotek i Phnom Penh hittar den unge biståndsarbetaren Peter Fröberg Idling en gulnad svensk bok. Det är en skildring från ett besök 1978 i Pol Pots Kambodja av fyra medlemmar i Vänkskapsföreningen Sverige-Kampuchea med Jan Myrdal i spetsen.

Fröberg förfäras över innehållet: hyllningar till en regim som gått till eftervärlden som en av 1900-talets värsta. Med besöket som röd tråd söker han i *Pol Pots leende* förstå vad som hände i 70-talets Kambodja och hur var det möjligt att resa i ett land där massmord pågick och komma hem med idel lovord.

Fröbergs jakt på det förflutna är ett slags reportage där reseskildringar, sökande och intervjuer varvas med funderingar och drömsekvenser till en kalejdoskopisk bild av historien och nuet. I historiska kapitel och dramatiserade scener skildrar han den unge studenten Salot Sars öde. Från studietiden i Paris och det franska kommunistpartiet, vidare till partikarriär i det underjordiska arbetet i Kambodja, för att ett decennielångt gerillakrig senare komma ut ur djungeln med en ung gerillaarmé och ett nytt namn: Pol Pot.

För Fröberg blir det vettlösa terrorväldet åtminstone lite mer begripligt när han ser att katastrofen inte började med Phnom Penhs fall 1975, den pågick redan. USA:s bombkrig hade bokstavligen trasat sönder landet. Denna bakgrund och de ideal som de nya ledarna utvecklat under djungelkriget där maoistisk bonderomantik, inspirerad av det isolerade kambodjanska bysamhället, blandat med främlingsfientlig khmernationalism, satte kursen mot avgrunden. De umbäranden som var oundvikliga i det föröddade landet skruvades upp till ett medvetet massmord. Dessa allmänna delar är de mest läsvärda, även om källhänvisningar mestadels saknas.

Ursprungsfrågan, om nu det var möjligt för den svenska delegationen att bara se kulisser, blir dock obesvarad. Den röda tråden fransar sig och han hamnar i återvändsgränder. Till en del beror det på själva uppgiften; många är döda eller vägrar prata. Av juridiska skäl, som den gamle statschefen, Khieu Samphan, av mer privata skäl, som några av resenärerna eller som Myrdal som – självfallet – inget ångrar.

Men metoden blir också ett problem. En återkommande rubrik, "Historien, om man så vill", kan ses som ödmjukhet men antyder också en relativistisk hållning, som om en version är så god som en annan.

Fröberg lutar åt att det kan ha varit möjligt att resenärerna faktiskt inget såg, de lägre byråkraterna var vana att ljuga, inte minst för sina överordnade. Men möjligt bara för att svenskarna så gärna ville se det de blev visade.

Om *Pol Pots leende*, se även artikelsamlingen [Debatt om Pol Pots Kampuchea](#)

Jan Hoff: Hårresande historia

Arbetet 26 jan 2007

När jag gick på gymnasiet 1983–86 fanns det en röd khmer i parallellklassen. Kände honom egentligen inte särskilt väl. Kanske gjorde ingen det. Jag var med på ett hörn i en smalfilm som han började spela in. På en bildlektion målade han ett Hitleransikte. Han var för ung för att ha deltagit aktivt i några våldsamheter. Troligen hade han ändå kunnat berätta hårresande saker. Om vi bara hade varit intresserade.

Dead Kennedys sjöng om Pol Pot. Dubbel-lp:n *Concerts for the People of Kampuchea* – med bland andra The Clash, The Who och Queen – fanns i skivsamlingen. Det fanns där hela tiden i bakgrunden, men skärpan har varit inställd på annat. Det var förmodligen först när jag för några år sedan läste Margaret Drabbles Kambodjaroman *The Gates of Ivory* (1991) som jag förmådde fördjupa mig på allvar i det som hände i slutet av 1970-talet. När nutidshistorien hunnit bli vanlig historia.

Boken ovan kom ut på svenska först 2008, dvs efter denna recension skrevs

Nu sitter jag med tre böcker om Kambodja framför mig. Eller så borde det ha varit. *Ett kambodjanskt fängelseporträtt* av Vann Nath (förlaget Tranan) har blivit försenad. Jag har läst boken i engelsk översättning. På Peter Englund's hemsida kan man läsa hans förord. Boken behandlar konstnären Vann Nath's upplevelser i det hemska tortyrfängelset S-21 där han satt i ett år och överlevde mot alla odds. Ett antal av Vann Nath's målningar som skildrar vakternas behandling av fångarna finns avbildade.

Vidare har vi den redan i våras utkomna *Pol Pots leende* av Peter Fröberg Idling, som ställer frågor kring den resa som fyra svenskar gjorde i Pol Pots Kampuchea 1978. Hur kunde de missa att ett folkmord pågick? Jan Myrdal, en av svenskarna, försvarade sig i en artikel i *Aftonbladet*. Bortsett från att den är lite illa redigerad ger boken en bra bild både av situationen i Sverige på 1970-talet och av Kambodjas historia.

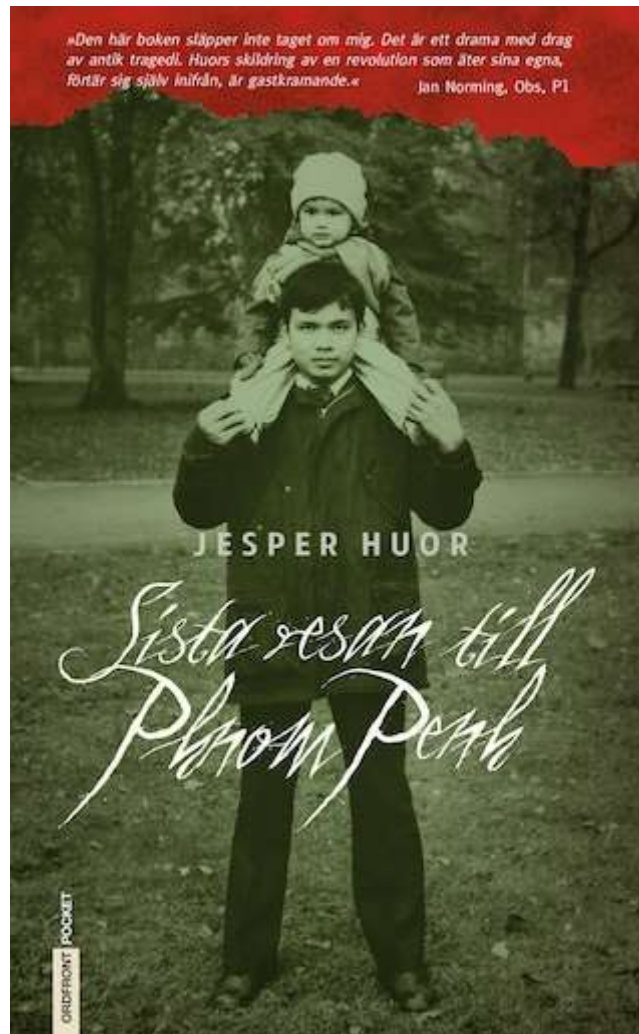
Bristande författareetik

En av de fyra ville inte vara med i boken. Fröberg Idling's försöker kringgå detta eventuella problem genom att förvandla Marita Wikander till den "fiktiva karaktären" Annika Andervik. Vad är det för sorts journalistik? Tänk om man bara skulle skriva om människor som ville vara med?

Dessutom gör han med denna manöver oss bara ännu mer nyfikna på just Wikander. En sökning i Libris ger en träff på Marita Wikander som utgivare av en text av religionshistorikern Stig Wikander. Enligt Stefan Arvidsson's *Ariska idoler*, hade denne fascistsympatier och umgicks i SS Ahnenerbe-kretsar på 1930-talet. Med tanke på att Marita och Stig bär samma efternamn skulle någon form av släktskap kunna föreligga. Vare hur det vill med den saken. Marita Wikander sökte sig till den andra sidan av höger-vänsterskalan. Hamnade i Paris 1968 och träffade där kambodjanen Huor Someth.

Mycket – om än inte allt – som man ville veta efter att ha läst *Pol Pots leende* får man prydligt serverat i *Sista resan till Phnom Penh* av Jesper Huor (född 1975) som är Marita

Wikanders son. Hela bakgrunden: Hur Someth och Marita planerade ett liv tillsammans. Hur deras planer hela tiden kullkastades av den revolutionära skolning Someth underkastas, bland annat i Nordkorea.

Aktuella likheter

Kanske finns det en parallell mellan de röda khmererna och talibanerna? I båda fallen handlade det om pojkar som utsattes för indoktrinering för att sedan släppas lösa med vapen i händerna. För offren spelar det liten roll om terrorn sker i Allahs eller partiets namn.

Jesper Huors föräldrar får två lyckliga år tillsammans medan Someth tjänstgör vid Kambodjas ambassad i Östtyskland. Våren 1977 kallas Huor Someth hem av regimen. Han är då 29 år. Vid avskedet säger han till Marita: "Kanske blir jag aldrig så gammal som 30 år?" Sedan hör ingen något mer från honom.

I boken får vi följa Jesper Huors sorgsna sanningssökande resa i faderns (och även moderns) fotspår. Ska han äntligen få veta vad som hände? Stundtals är det spännande som en thriller. Bland det otäckaste han får veta är att "Dödens fält" sålts till ett företag som vill omvandla museet till någonting lite mer turisttillvänt i stil med Disneyland. Också Jesper Huor frågar sig hur föräldrarna kunde undgå att genomskåda allt ideologiskt skitsnack. Med tanke på att Marita Wikander faktiskt letade efter sin make måste hon väl vara lite mer ursäktad än de andra som deltog resan 1978.

Samma vår, 1977, som Huor Someth lämnade ambassaden i Östberlin var även jag i Östtyskland. Tio är gammal, på semester med familjen. Vi hälsade på min moster som under-

visade vid universitetet i Greifswald. Med tanke på allt man hört senare, om Stasi, om angiveriet med mera, var det kanske inte något riktigt lyckat semestermål. Inte en "Holiday in Cambodia" kanske, men likafullt ett besök i en diktatur.

Se även

[Debatt om Pol Pots Kampuchea](#) (huvudsakligen för våren 2006 i *Aftonbladet* med bl a Jan Myrdal)

Mats Parner: [Massmordet i 1970-talets Kambodja](#) (Om *Pol Pots leende*)

[Om Philip Shorts Pol Pot-biografi \(recensioner\)](#).